

S960QL Kalite Yüksek Mukavemetli Çeliklerin Kaynaklı Birleşiminin İncelenmesi

*Yunus Halim UÇ
Metalurji ve Malz. & Kaynak Müh.*

İçerik

1. Sertleştirme ve Islah İşlemleri

1.a Su Verme

1.b Denge Dışı Krital Yapı Dönüşümü

1.c Q-Çeliklerinin Mekanik Değerleri

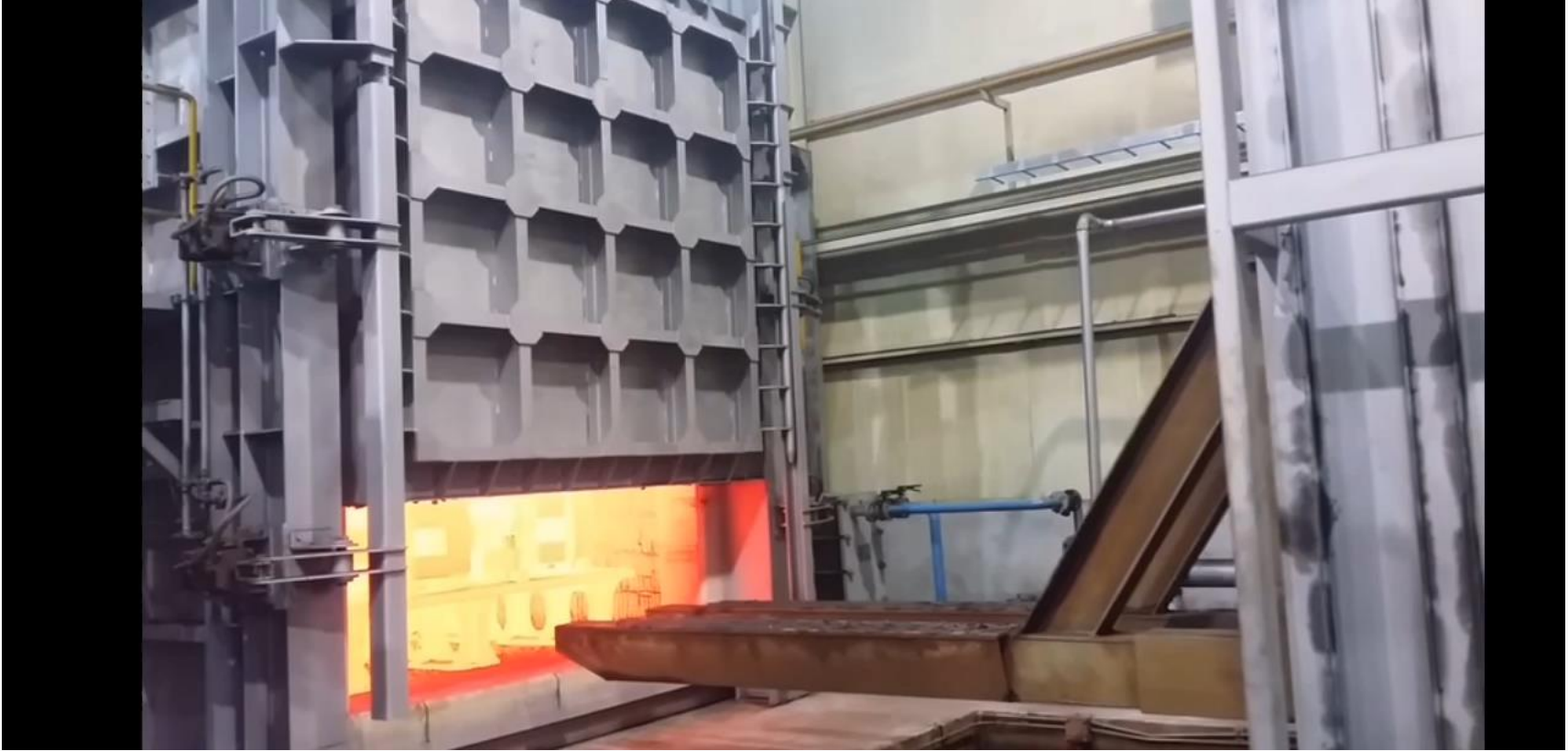
2. Kaynak İşlemi

3. S960QL Kalite Yüksek Mukavemetli Çeliklerin Kaynağında Farklı Uygulamaların Sonuçlarının Karşılaştırılması

1. Sertleştirme – Islah işlemleri

Sertleştirme (<i>Quench hardening</i>)	Islah (<i>Quenching & tempering</i>)
↓	↓
Çok hızlı soğutma ile (su verme) Östenit >>> Martensit	Oluşan martensiti ötektoid sıcaklık altında (723 °C) ısıtarak kullanılabilir hale getirmek için temperleme (menevişleme) yapılır
↓	↓
«C» atomlarının difüzyonu için yeterli zaman yok	Yüksek mukavemetle birlikte tok yapı elde edilir
↓	
Aşırı miktarda sıkışmış C atomları (HMT) Gevrek yapı !!!	

1.a Su verme işlemi

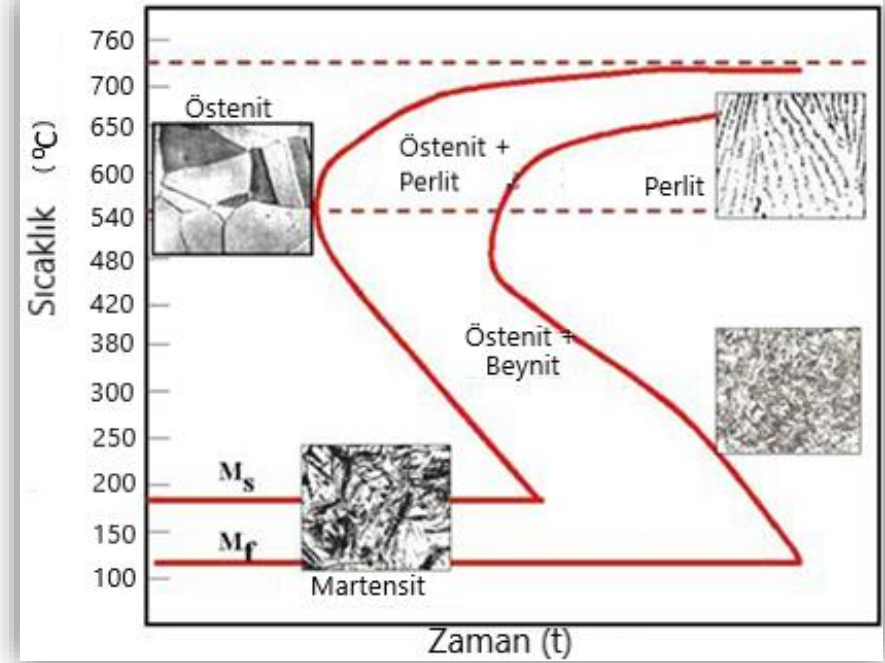

1.b Denge Dışı Kristal Yapı Dönüşümü

Çelik, östenit yapıdan kritik soğuma hızından daha yüksek bir hızda soğutulur.

Karbon difüzyonu baskılandığından denge yapısı sağlanamaz.

Difüzyon sıcaklık (T) ve zamana (t) bağlı olarak gerçekleşir.

Östenit fazı oluşumundan sonra, soğuma sırasında çelik tipi ve soğuma hızına bağlı olarak faz dönüşümleri olur.

Alaşım elementleri (Ni, Mn, Cr, V vs.) ile C eğrisi sağ tarafa kayar. Alaşım elementlerinin eklenmesi sertleştirilebilirliği olumlu etkiler.

Isıl İşlem

S960QL malzeme sertifikası (EN 10204 / 3.1) üzerinde

15mm kalınlık - ısıt işlemler detayı

B07 HEAT- NO.	C00 SAMPLE NO.	C01/ C2 POSIT	B05 STAT.	C40 TYPE	C41 B mm	AGED	C03 TEST- TEMP. °C	C42 ENERGY [Joule]	C42 1	C42 2	C42 3	C43 M
665534	56546	0101	0000	0007	10,00	0006	-40	49	52	54	52	
665838	67364	0101	0000	0007	10,00	0006	-40	66	91	57	71	
665838	67371	0101	0000	0007	10,00	0006	-40	108	113	137	119	

HEAT TREATMENT PRODUCT		
TEMP °C	HOLDTIME MIN.	COOL DOWN
920	7,00	WATER
600	15,00	AIR

LEGENDS

STAT.
0000 = CONDITION OF DELIVERY

AGED
0006 = NOT AGED

TYPE IMPACT TEST
0007 = CHARPY- V

POSIT (IST)
C101 = LONG. TOP S
C401 = TRANS. TOP S.

TYPE TENSILE TEST
C002 = FLAT TENSILE TEST

8mm kalınlık - ısıt işlemler detayı

B07 HEAT- NO.	C00 SAMPLE NO.	C2 POSIT	B05 STAT.	C40 TYPE	C41 B mm	AGED	C03 TEST- TEMP. °C	C42 ENERGY [Joule]	C42 1	C42 2	C42 3	C43 M
625093	58522	0101	0005	0007	10,00	0006	-40	181	187	181	183	
625093	58525	0101	0005	0007	10,00	0006	-40	173	168	167	169	
625587	64574	0101	0005	0007	7,50	0006	-40	85	96	73	85	
625587	64575	0101	0005	0007	7,50	0006	-40	61	76	90	76	

HEAT TREATMENT PRODUCT		
TEMP °C	HOLDTIME MIN.	COOL DOWN
920	7,00	WATER
620	1,00	AIR

LEGENDS

STAT.
0005 = QUENCHED AND TEMPERED

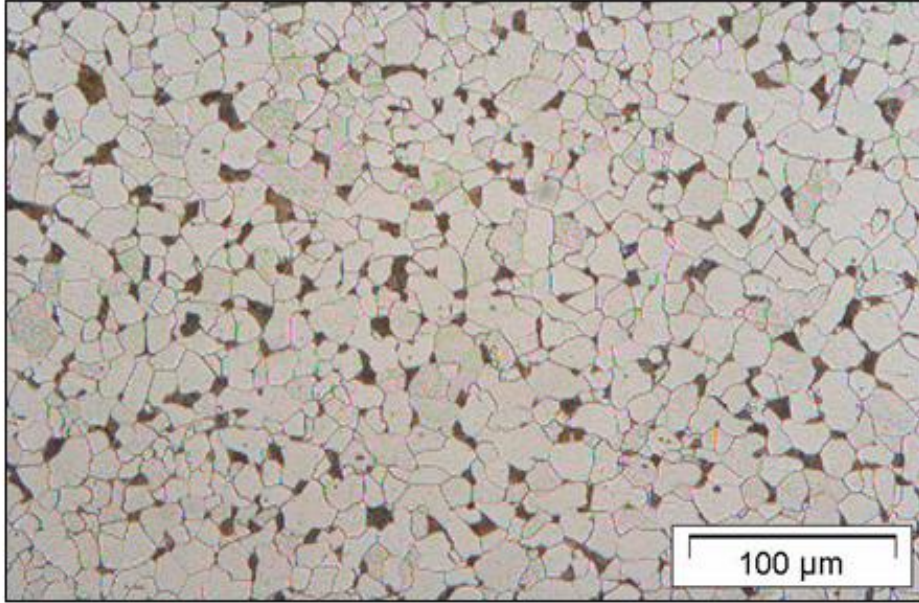
AGED
0006 = NOT AGED

TYPE IMPACT TEST
0007 = CHARPY- V

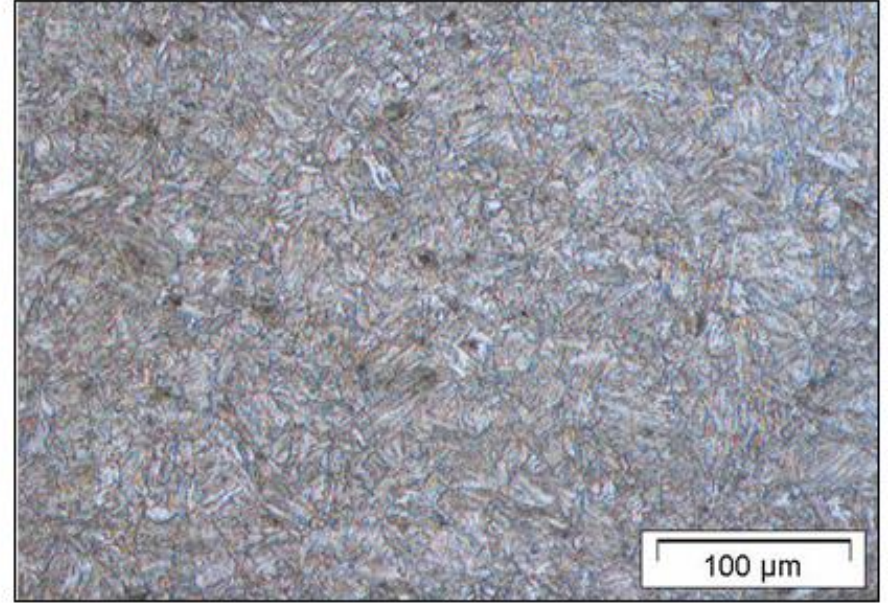
POSIT (IST)
0101 = LONG. TOP S
0401 = TRANS. TOP S.

TYPE TENSILE TEST
0002 = FLAT TENSILE TEST

İç yapının karşılaştırılması

Yapı çeliği S355J2+N

İslah edilmiş ince taneli yapı çeliği
S690Q

1.c Q-çeliklerinin mekanik değerleri

Q, QL ve QL1 kalitelerin tokluk değeri sıcaklık (T) ilişkisi

	0 °C	-20 °C	-40 °C	-60 °C
Q	40J	30J	-	-
QL	50J	40J	30J	-
QL1	60J	50J	40J	30J

Q, QL ve QL1 kalitelerin mukavemet % uzama ilişkisi

	Q, QL, QL1 kalitelerin hepsi için					
Kalite	S460	S550	S620	S690	S890	S960
% Uzama	17	16	15	14	11	10

EN 10025-6 standardına göre Q – çeliklerinin mekanik değerleri

Tabelle 5 — Mechanische Eigenschaften - Kerbschlagarbeit KV_2 an Längsproben^a

Bezeichnung		Mindestwerte der Kerbschlagarbeit KV_2 in J bei der Prüftemperatur in °C			
Kurzname	Werkstoffnummer	0	- 20	- 40	- 60
S460Q	1.8908				
S500Q	1.8924				
S550Q	1.8904				
S620Q	1.8914	40	30	-	-
S690Q	1.8931				
S890Q	1.8940				
S960Q	1.8941				
S460QL	1.8906				
S500QL	1.8909				
S550QL	1.8926				
S620QL	1.8927	50	40	30	-
S690QL	1.8928				
S890QL	1.8983				
S960QL	1.8933				
S460QL1	1.8916				
S500QL1	1.8984				
S550QL1	1.8986				
S620QL1	1.8987	60	50	40	30
S690QL1	1.8988				
S890QL1	1.8925				
S960QL1	1.8934				

Für Untermaßproben sind die Mindestwerte direkt proportional zum Querschnitt der Probe zu reduzieren.

^a Ausnahmen bedingt durch Einschränkungen bei der Erzeugnisabmessung, siehe 9.2.3.3.

Tabelle 4 — Mechanische Eigenschaften - Zugversuchseigenschaften bei Raumtemperatur

Bezeichnung		Mindeststreckgrenze R_{eH} MPa Nennstärke mm				Zugfestigkeit R_m MPa Nennstärke mm			Mindest- bruchdehnung % $L_0 = 5,65 \sqrt{S_0}$
Kurzname	Werkstoffnummer	≥ 3 ≤ 50	> 50 ≤ 100	> 100 ≤ 125	> 125 ≤ 200	≥ 3 ≤ 50	> 50 ≤ 100	> 100 ≤ 150	
S460Q	1.8908								
S460QL	1.8906	460	440		400	550 bis 720	500 bis 670		17
S460QL1	1.8916								
S500Q	1.8924								
S500QL	1.8909	500	480		440	590 bis 770	540 bis 720		17
S500QL1	1.8984								
S550Q	1.8904								
S550QL	1.8926	550	530		490	640 bis 820	590 bis 770		16
S550QL1	1.8986								
S620Q	1.8914								
S620QL	1.8927	620	580		560	700 bis 890	650 bis 830		15
S620QL1	1.8987								
S690Q	1.8931								
S690QL	1.8928	690	650		630	770 bis 940	760 bis 930	710 bis 900	14
S690QL1	1.8988								
S890Q	1.8940								
S890QL	1.8983	890	830	830	-	940 bis 1 100	880 bis 1 100	-	11
S890QL1	1.8925								
S960Q	1.8941								
S960QL	1.8933	960	850	850	-	980 bis 1 150	900 bis 1 100	-	10
S960QL1	1.8934								

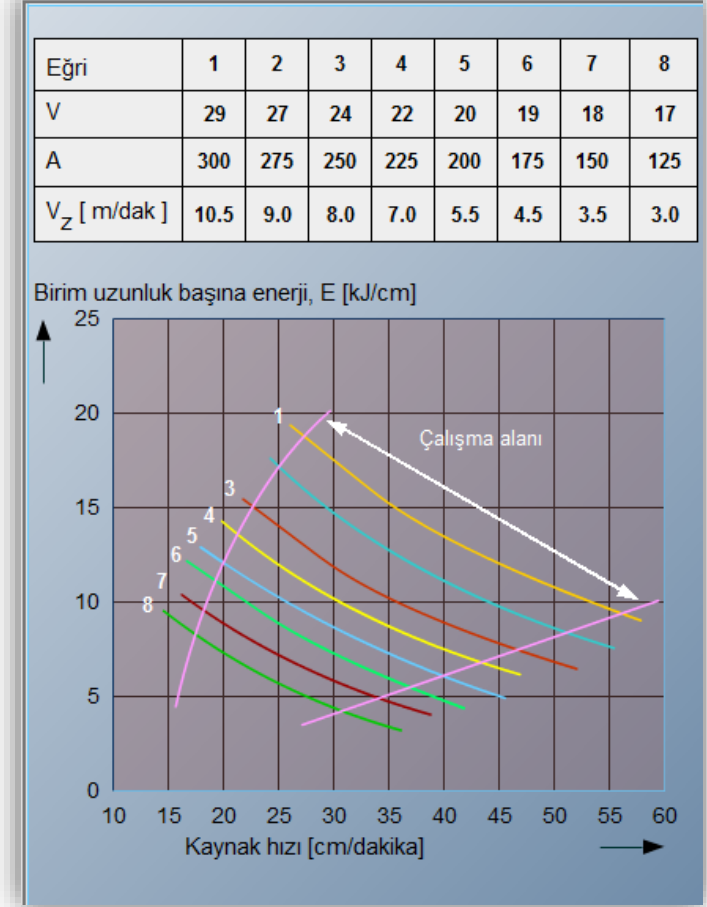
Su verilmiş – temperlenmiş / *quenched and tempered (Q)*,
Düşük sıcaklıkta tok / *low temperature tough (L)*

2. Kaynak işlemi

Tokluk kaybı olmaması için birim uzunluk başına enerji, yeterli mukavemet özelliklerini garanti etmek için sınırlandırılır.

Soğuk çatlak riskini önlemek için kaynak ve punta kaynağında genel olarak en az 80° ile 150°C arası ön ısıtma uygulanmalıdır.

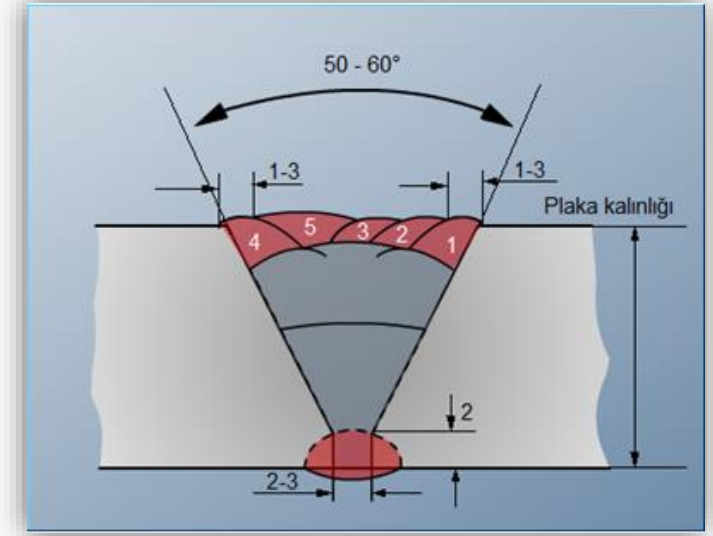
Pasolar arası sıcaklık en çok 200°C ile sınırlandırılmalıdır.

Yukarıda kaynak parametreleri ve gaz korumalı kaynak sırasında birim uzunluk başına maksimum enerji arasındaki ilişkiye örnek verilmiştir. (DVS 0916 2b)

Kaynak İşlemi

- ✓ Çok pasolu teknik (çizgisel paso tekniği)
- ✓ Islah pasosu
- ✓ Tek pasolu köşe kaynaklarının punta boyu en az 50 mm uzunluğunda ve minimum kaynak dikişi kalınlığı 3-4 mm

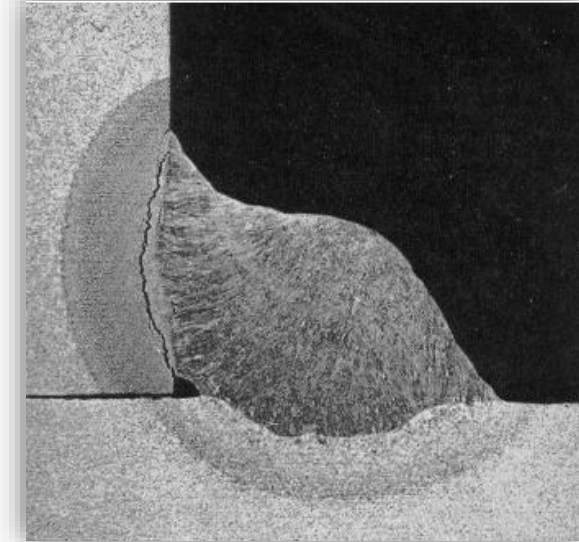
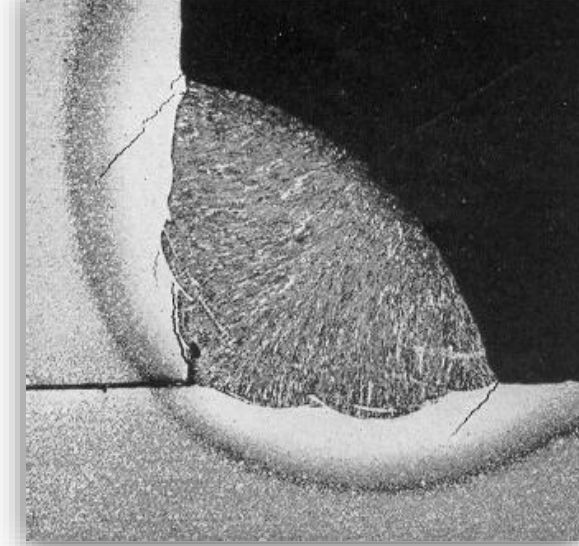

Kaynak İşlemi

Soğuk çatlak, sertleşmeye bağlıdır.

Kaynak metalindeki hidrojen miktarının artması ile Hidrojenin tetiklediği soğuk çatlak tehlikesi de artar.

Isıdan etkilenmiş bölgede (IEB) martensit miktarının artması ile şekil değiştirme kabiliyeti (süneklik) düşer >>> (Soğuk çatlak riski !)

Kaynak İşlemi

Akma mukavemeti $> 460 \text{ N/mm}^2$ olan N ve Q ince taneli yapı çeliklerinde soğuk çatlakları önlemek için,

- Özellikle 30 mm üzeri kalınlıklarda, kaynaktan sonra yaklaşık 200°C 'de Hidrojen giderme tavlaması yapılması gereklidir. (Ref. EN 1011)
- Kaynak sırasında minimum ön ısıtma sıcaklığının altına soğutmaktan kaçınılmalıdır.
- Dolgu malzemelerinin doğru ve yeterli kurutulması

3. S960QL Kalite Yüksek Mukavemetli Çeliklerin Kaynağında Farklı Uygulamaların Sonuçlarının Karşılaştırılması

Dolgu Teli ve Elektriksel Parametrelerin Değişimi

G 69 4 Mn₃Ni₁CrMo (ER110S-G)

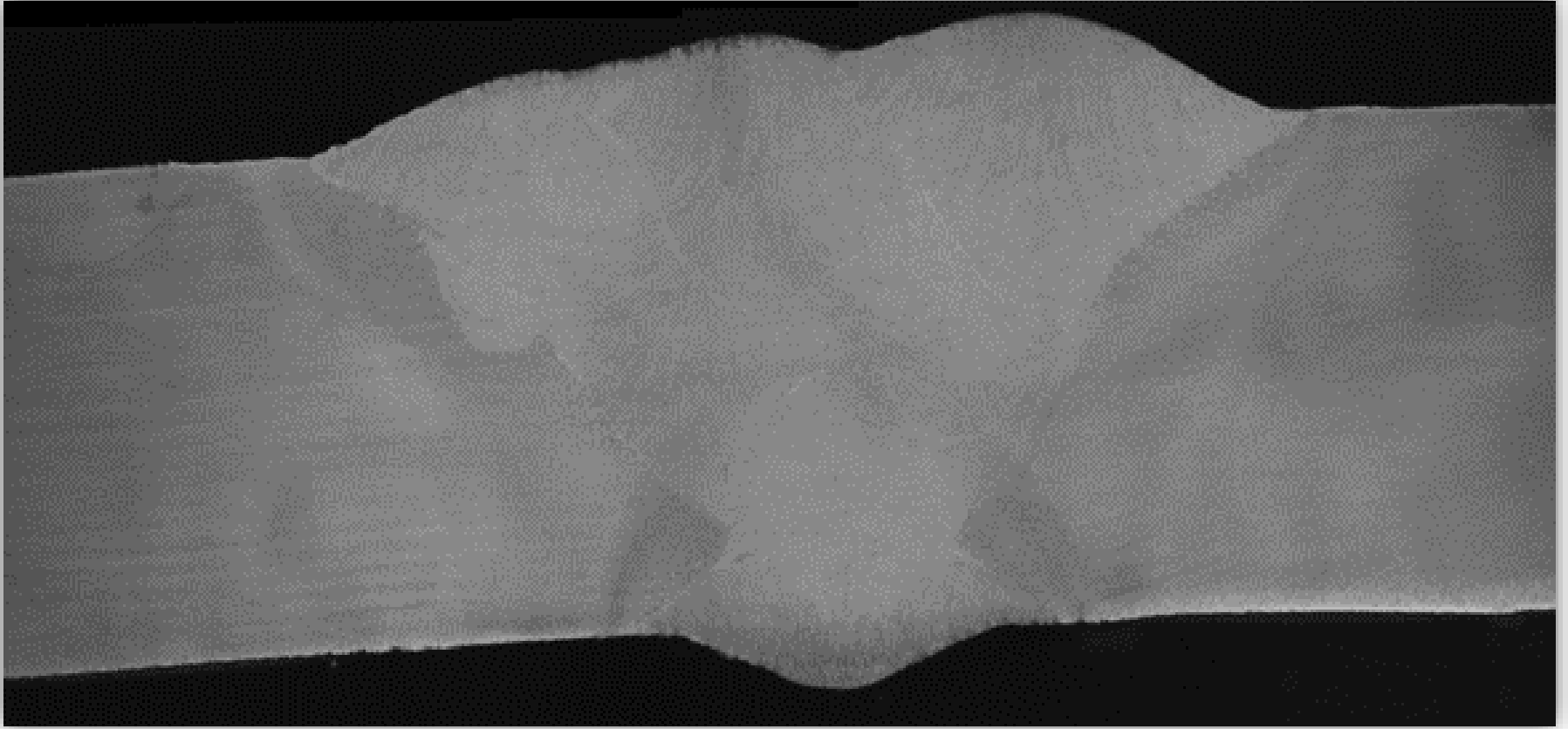
G 89 5 M Mn₄Ni_{2,5}CrMo (ER120S-G)

Çalışma-1

EN 10025-6 malzeme standardı ve ISO 15614-1 yöntem onayı standardına göre olması gereken mekanik değerler				
Ref. Çekme Muk.(MPa)		Ref. Sertlik (HV)		Ref. ÇD
980-1150		Maks. 450		-40 C°/30 J
Başarısız -135-BW bs-S960QL-12mm-G 69 4 Mn3Ni1CrMo- Tp: min.100°C Ti: maks.280°C				
Ortalama Akım şiddeti (A)	Ortalama Gerilim (V)	Ortalama Tel hızı (m/dk)	Ortalama Kaynak hızı (mm/dk)	Ortalama Isı Girdisi (KJ/cm)
250-260 *1.Paso 140-150	26-27	12 *1.Paso 6,7	392 *1.paso: 240	9.4 - 10.2
Maks. Sertlik(HV)	Min. Sertlik (HV)	Çekme Değerleri (MPa)	KM Tokluk Değerleri (J)	HAZ Tokluk Değerleri (J)
362 (HAZ)	258	782 772	77 56 71	32 40 28

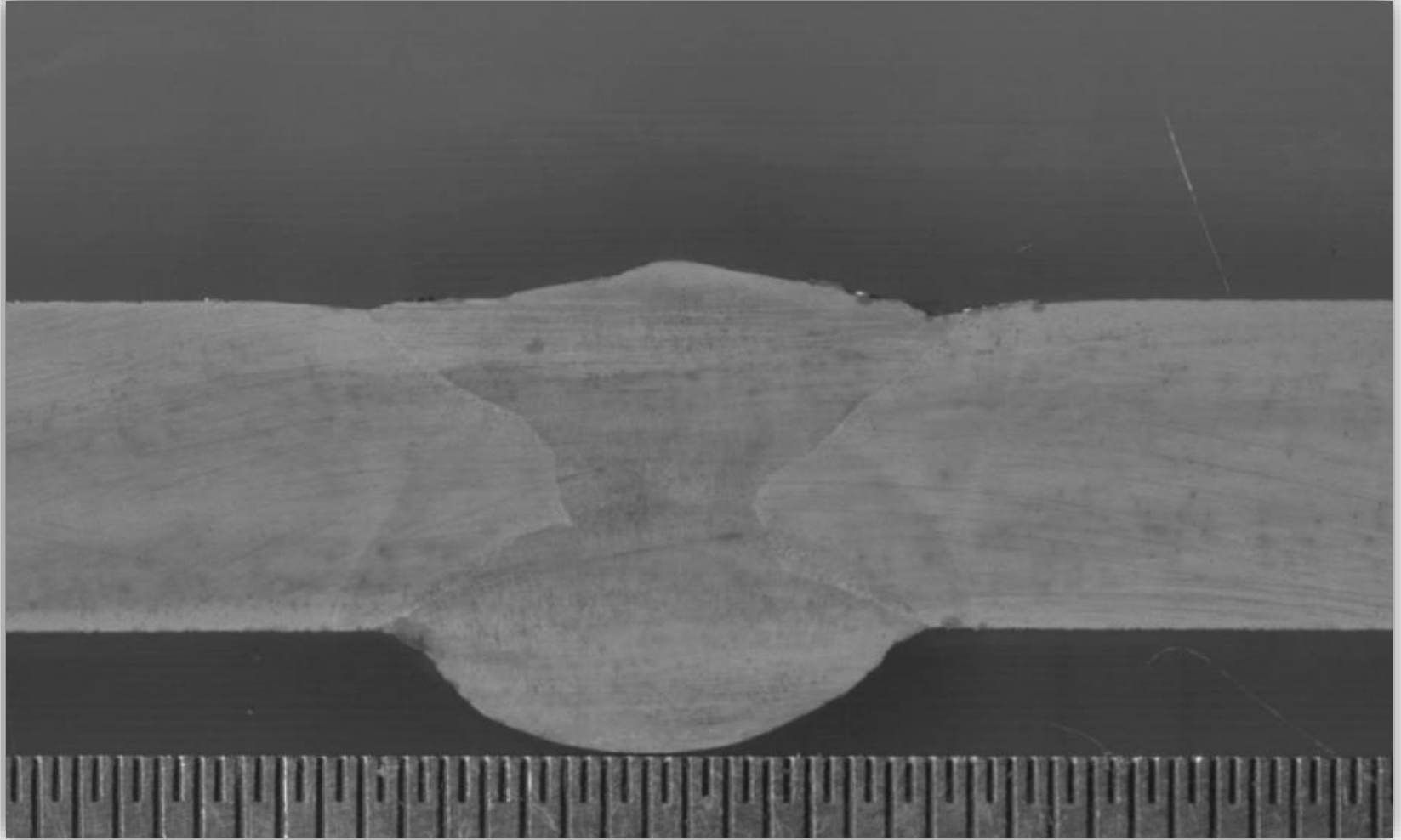
Çalışma-1 Makro Kesit İncelemesi / S960 QL / 12mm / 7 Paso

Çalışma-2

EN 10025-6 malzeme standardı ve ISO 15614-1 yöntem onayı standardına göre olması gereken mekanik değerler				
Ref. Çekme Muk.(MPa)		Ref. Sertlik (HV)		Ref. ÇD
980-1150		Maks. 450		-40 C°/30 J
Başarılı-135-BW bs-S960QL-8mm-G 89 5 M Mn4Ni2,5CrMo- Tp:min.100°C Ti: maks.200°C				
Ortalama Akım şiddeti (A)	Ortalama Gerilim (V)	Ortalama Tel hızı (m/dk)	Ortalama Kaynak hızı (mm/dk)	Ortalama Isı Girdisi (KJ/cm)
165-175	24-25	6	255	7.4 - 8.2
Maks. Sertlik(HV)	Min. Sertlik (HV)	Çekme Değerleri (MPa)	KM Tokluk Değerleri (J)	HAZ Tokluk Değerleri (J)
372 (HAZ)	300	1026 1050	79 80 81	71 69 69

Çalışma-2 Makro Kesit İncelemesi / S960 QL / 8mm / 3 Paso

Koruyucu Gaz ve Elektriksel Parametrelerin Değişimi

%93 Ar + %2 O₂ + %5 CO₂ (M14 / EN ISO 14175)

%78 Ar + %2 O₂ + %20 CO₂ (M26 / EN ISO 14175)

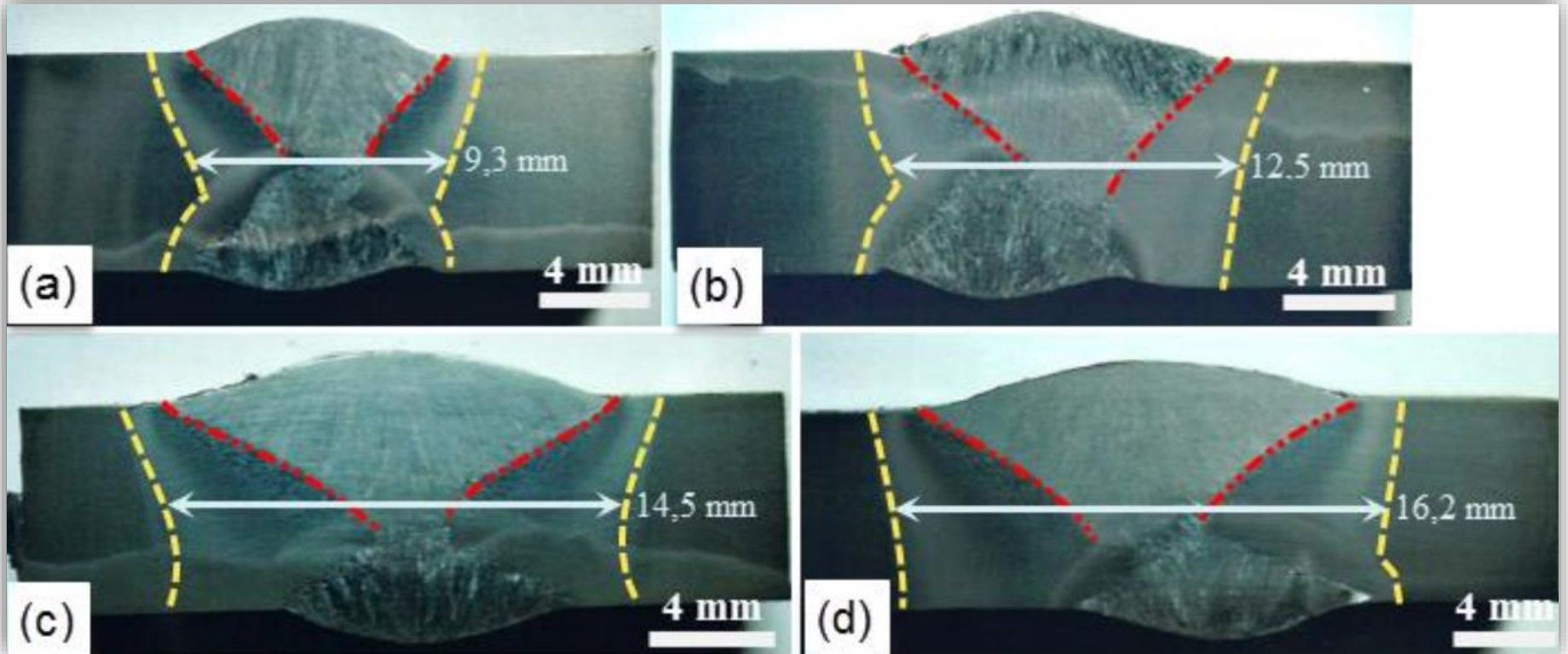
MAG yöntemiyle, S960QL kalite 8 mm plakada G 89 5 M Mn4Ni2,5CrMo dolgu telini kullanarak;

185 A ve 215 A iki farklı kaynak akımıyla,

%93 Ar + %2 O₂ + %5 CO₂ ve **%78 Ar + %2 O₂ + %20 CO₂** olmak üzere iki farklı gaz kompozisyonu denenerek 4 farklı çalışma yapılmıştır.

Çalışma kodu	Gaz Kompozisyonu (%)	Akım (Amper, A)	Gerilim (Voltaj, V)	Tel Sürme Hızı (mm/dak)	Kaynak Hızı (mm/dak)	Isı Girdisi (kJ/mm)
185/5	93Ar + 2O ₂ + 5CO ₂	185	24,6	6,7	224	0,97
185/20	78Ar + 2O ₂ + 20CO ₂					
215/5	93Ar + 2O ₂ + 5CO ₂	215	27,1	8,5		1,25
215/20	78Ar + 2O ₂ + 20CO ₂					

185/5, 215/5, 185/20, 215/20 çalışmalarının makro kesit incelemesi

185/5 (a), 185/20 (b) / 215/5 (c), 215/20 (d)

Sertlik testi değerleri

Çalışma Kodu	En düşük sertlik değeri	Nokta Yeri	En yüksek sertlik değeri	Nokta Yeri	Ortalama sertlik değeri
185/5	340	Ana malz.	399	IEB	377
215/5	310	Ana malz.	370	IEB	340
185/20	338	Ana malz.	385	IEB	355
215/20	290	KM	345	IEB	315

Çekme testi değerleri

Çalışma Kodu	Akma Dayanımı (MPa)	Akma Performansı (%)	Çekme Dayanımı (MPa)	Çekme Performansı (%)	Uzama (%)	Kopma Yeri
185/5	969	101,7	1043	98,3	4,87	IEB
215/5	920	96,6	1018	96	4,08	HAZ

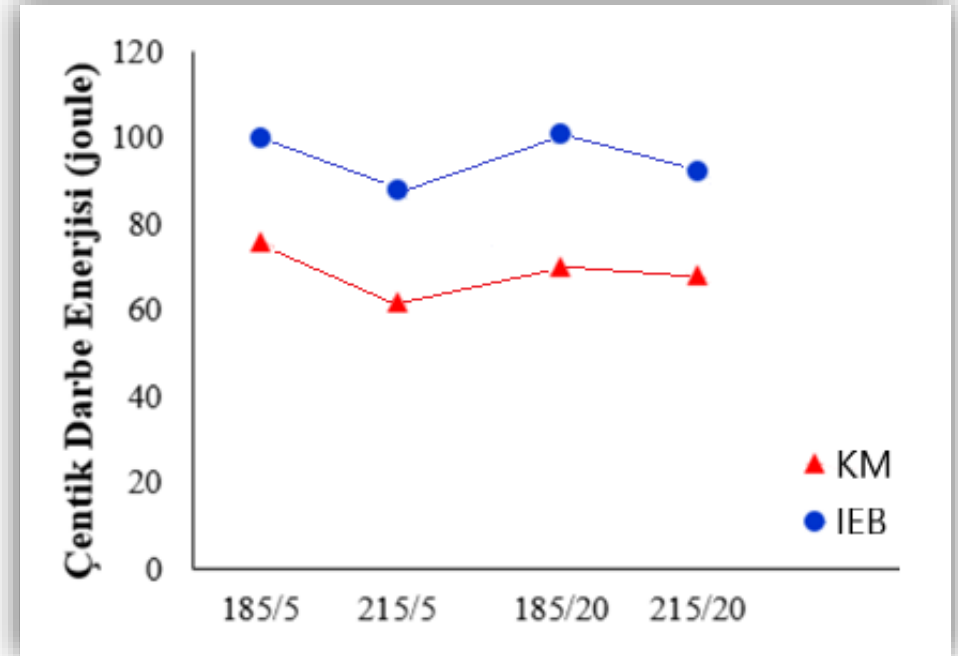
185/20	945	99,2	1031	97,2	4,24	HAZ
215/20	874	91,8	968	91,3	2,52	KM

Çentik darbe testi değerleri

Bu çalışma kapsamında darbe enerjisi için belirleyici faktör kullanılan akım değeridir.

En yüksek tokluk değerleri 185 A değerindeki kaynak denemelerinde elde edilmiş, bu akım şiddetiyle CO2 içeriğinin %5 veya %20 olması belirgin bir farklılığa neden olmamıştır (sırasıyla 100 ve 101 J).

Sonuç

- Kaynak işleminde dolgu teli seçimi, kaynak sonrası mukavemet (özellikle çekme mukavemeti) özelliklerine önemli derecede etki etmektedir. Doğru kaynak parametreleriyle yapılan kaynak işleminde sonuçlar standartta verilmiş referans değerleri sağlayabilmektedir.
- Yapılan kaynak çalışmalarında akım şiddetinin arttırılmasının mekanik değerlere olumsuz etki ettiği görülmüştür.
- Daha kararlı ve düşük ark ısıyı elde etmek için koruyucu gaz seçimi önemlidir. Bu nedenle S960QL çeliğinin MAG kaynağı birleştirmelerinde koruyucu gazda bulunan CO₂ miktarının belirli bir değeri aşmaması gerekmektedir. Koruyucu gazda CO₂ miktarının %12'yi geçmemesi tavsiye edilmiştir.
- Akım şiddeti ve CO₂ oranındaki artışın, kaynak metali ve ısıdan etkilenen bölgelerdeki sertlikleri, mukavemet ve tokluk değerlerini düşürdüğü görülmüştür.

Referanslar

EN 10025-3:2005 Hot rolled products of structural steelsPart 3: Technical delivery conditions for normalized/normalizedrolled weldable fine grain structural steels

EN 10025-4:2005 Hot rolled products of structural steelsPart 4: Technical delivery conditions for thermomechanically rolled weldable fine grain structural steels

EN 10025-6:2013 Hot rolled products of structural steels - Part 6: Technical delivery conditions for flat products of high yield strength structural steels in the quenched and tempered condition

SEW088:1993 Weldable fine grained steels. Guidelines for processing

HSS S960QL Çeliğinin MAG Kaynağında Kaynak Akımı ve Gaz Kompozisyonundaki CO2 Oranının Birleştirme Özelliklerine Etkisinin İncelenmesi / Barlas Z / (2021) Journal of the Institute of Science and Technology

Dinlediğiniz için teşekkürler...